

Anton ČECHOV
Pavlovič

Prvé slovenské vydanie
slávnej zbierky
poviedok

Za súmraku

EUROPA

Anton ČECHOV
Pavlovič

Prvé slovenské vydanie
slávnej zbierky
poviedok

Za súmraku

edícia
PREMENA
zväzok 12

Антон Павлович Чехов

В сумерках

Anton Pavlovič Čechov: Za súmraku

Preklad © Ivana Kupková, 2008

Cover design © Martin Vrabec, 2008

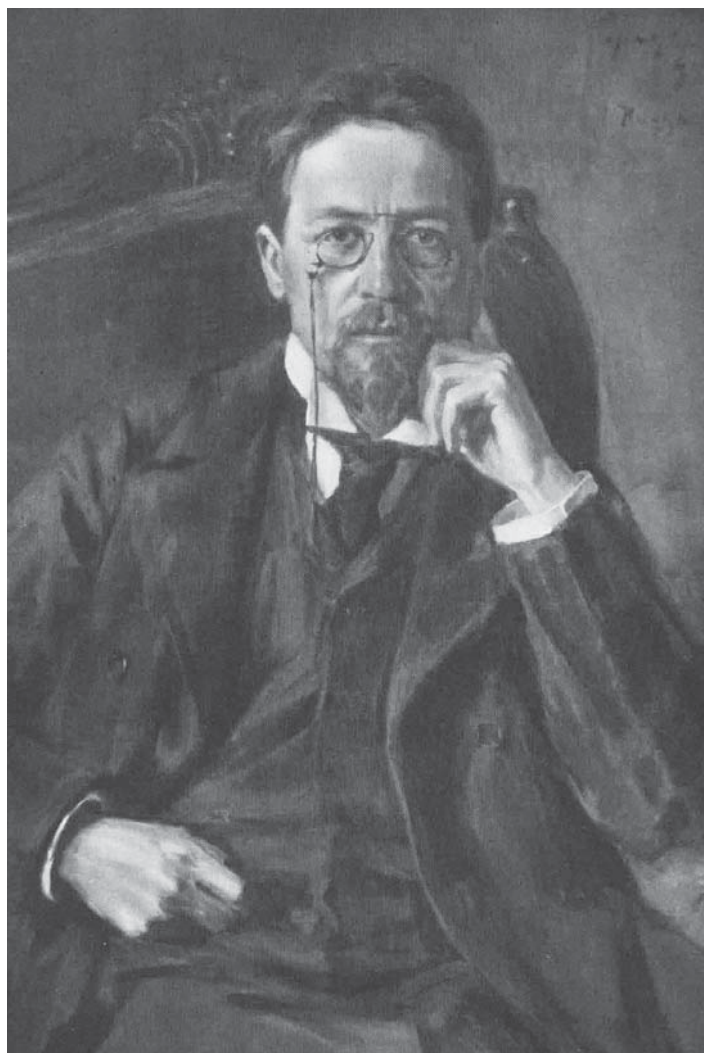
Layout © Bee and Honey (www.beeandhoney.com), 2008

Ako dvanásty zväzok edície Premena vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o.,
Bratislava 2008

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89111-41-1

A. G.

Dvaja členovia obecnej stráže – jeden s čiernou bradou, územčistý, s neobyčajne krátkymi nôžkami, takže keď naňho človek pozrie zozadu, zdá sa, že sa mu nohy začínajú oveľa nižšie ako ostatným ľuďom; druhý dlhý, chudý a rovný ako palica, s riedkou tmavoryšavou briadkou – eskortujú do okresného mesta tuláka, ktorý si nepamätá, ako sa volá. Prvý kráča kolísavo, obzerá sa okolo seba, chvíľu žuje slamku, chvíľu svoj rukáv, potľapkáva sa po stehnách a pospevuje si a celkovo pôsobí bezstarostne a ľahkomyselne; ten druhý napriek vyziabnutej tvári a úzkym pleciam vyzerá dôstojne, seriózne a rozvážne, stavbou tela a celým svojím výzorom pripomína staroverských popov alebo vojakov, akých vidieť na starých ikonách; „pre múdrosť mu Boh dal väčšie čelo“, teda je plešatý, čo ešte umocňuje tú podobnosť. Prvý sa volá Andrej Ptacha, druhý Nikandr Sapožnikov.

Muž, ktorého eskortujú, vôbec nezodpovedá všeobecnej predstave o tulákoch. Je to nízky neduživý človek, slabý a chorľavý, s drobnými, nevýraznými a nanajvýš neurčitými črtami tváre. Obočie má veľmi riedke, pohľad pokorný a mierny, fúzy mu sotva začínajú rásť, hoci tulák už prekročil tridsiatku. Kráča nesmelo, zhrbený, s rukami zasunutými do rukávov. Golier nemužického súkenného kabáta s ošúchaným vlasom má zdvihnutý až po samý okraj čapice, takže von odvážne vykúka len červený konček nosa. Rozpráva zaliečavým tenorom a každú chvíľu pokašliava. Ťažko, veľmi ťažko uveriť, že je to tulák, ktorý tají svoje skutočné meno. Je to skôr schudobnený popský syn – Bohom zabudnutý smoliar, pisár vyhodенý z práce pre pijanstvo, kupecký syn alebo synovec, čo si skúšal biedne sily na hereckom poli a teraz sa vracia domov zahrať posledné dejstvo z podobenstva o mánotratnom synovi; a možno, súdiac podľa tupej vytrvalosti, s akou sa potýka s hlbokým jesenným blatom, je to fanatik – kláštorň sluha, čo sa poneviera po ruských kláštoroch, úporne hľadá „život v pokoji a bez hriechu“ a nenachádza ho...

Pocestní už idú dlho, ale nijako sa im nedarí zísť z malého fliačika zeme. Pred nimi je asi päť siah blatistej, čiernohnedej cesty, za nimi takisto, a ďalej, kamkoľvek človek pozrie, nepreniknuteľný múr bielej hmly. Idú a idú, ale zem je stále rovnaká, stena sa nepribližuje a fliačik ostáva fliačikom. Tu a tam sa mihne biely hranatý balvan, výmol' alebo otiepka sena, čo vypadla inému pocestnému, zaleskne sa veľká mútna kaluž alebo sa zrazu nečakane vpredu zjaví tieň s neurčitými obrysami; čím sú k nemu pocestní

blížšie, tým je menší a tmavší, už sú celkom blízko – a tu pred nimi vyrastie ohnutý míľnik so zošúchaným číslom alebo neduživá breza, mokrá, holá ako žobrák pri ceste. Breza čosi zaševelí zvyšnými žltými listami, jeden list sa odtrhne a lenivo zletí na zem... A ďalej je zasa hmľa, blato a hnedá tráva na okrajoch cesty. Z trávy ovísajú matné, zlovestné slzy. Nie sú to slzy tichej radosti, aké zem roní, keď víta letné slnko a lúči sa s ním, a akými na svitaní napája prepelice, chrapkáče a pekné nosaté hvizdáky! Nohy pútnikov viaznu v ťažkom, lepkavom blate. Každý krok ich stojí veľa námahy.

Andrej Ptacha je trochu podráždený. Obzerá si tuláka a snaží sa pochopiť, ako si normálny, triezvy človek môže nepamätať svoje meno.

– A si pravoslávny? – pýta sa.

– Áno, – krotko odpovedá tulák.

– Hm!.. takže si pokrstený?

– Ako inak? Veď nie som Turek. Chodím do cerkvi, aj sa postím, nepôstne jedlá nejem, keď sa to nemá. Regílie sa držím do bodky...

– Tak ako sa teda voláš?

– Nuž, volaj ma, ako chceš, mladý muž.

Ptacha pokrčí plecami a celkom zmätený sa potľapká po stehnách. Druhý člen stráže Nikandr Sapožnikov seriózne mlčí. Nie je taký naivný ako Ptacha a podľa všetkého veľmi dobre pozná dôvody, pre aké tento človek tají pred ľuďmi svoje meno. Jeho výrazná tvár je chladná a prísna. Kráča obďaleč, neznižuje sa k planým rečiam so spoluidúcimi a akoby sa usiloval všetkým, ešte aj hmle, ukázať svoju dôstojnosť a rozvážnosť.

– Len sám Boh sa v tebe vyzná, – ďalej dobiedza Ptacha. – Nie si ani mužík, ani nemužík, ani pán, ani nepán, ale ako keby si bol také dačo medzi tým... Onehdy som v rybníku umýval sitá a chytil som takúto potvorku, veľkú asi ako prst, so zebami a chvostom. Sprvu som si myslel, že je to ryba, a potom pozerám – bodaj si zdochla! – má to nožičky. Buď to bola naozaj ryba, alebo čertvie čo... No a ty takisto... Akého si rodu?

– Som mužík, roľník, – vzdychne si tulák. – Moja mamka boli nevoľníčka, slúžka. Ja na pohľad na mužíka nevyzerám, to je pravda, pretože mi tak vyšiel osud, dobrý človek. Moja mamka slúžili u pánov ako pestúnka a mali tam všetky pôžitky, no a ja, jednej krvi ako oni, som bol pri nich v panskom dome. Rozmaznávali ma, obskakovali a všetko len tak robili, aby zo mňa, chlapca z prostého rodu, urobili poriadneho človeka. Spal som na posteli,

každý deň som mal riadny obed, nosil som nohavice a vysoké topánky ako dajaké malé pánča. Čo mamička jedli, to dávali aj mne; páni im dali peniaze, aby si kúpili šaty, a oni obliekli mňa... Dobre sa mi žilo! Toľko som ja ako malé decko pojedol cukríkov a perníkov, že keby sa teraz všetky predali, bolo by aj na dobrého koňa. Mamka ma naučili čítať, odmalička ma navykli na bázeň Božiu a tak ma prispôsobili, že dneska ani jedno mužicke, nefajnové slovo nedokážem povedať. Ani vodku nepijem, mladý muž, aj sa obliekam čisto a viem sa v dobrej spoločnosti správať slušne. Ak mamka ešte žijú, nech im dá Boh zdravia, a ak umreli, daj, Bože, večný pokoj ich duši v Tvojom kráľovstve, kde spravodliví budú mať večný pokoj!

Tulák si zloží čiapku z hlavy, na ktorej mu trčia riedke škutiny, zdvihne oči dohora a dvakrát sa prežehná.

– Daj jej, Bože, odpočinutie večné a svetlo večné nech jej svieti! – povie ťahavým, viac stareckým než mužským hlasom. – Nauč ju, služobnicu tvoju Xéniu, svojim ustanoveniam! Keby nebolo mojej drahej mamičky, zostal by som len obyčajný mužík, o ničom by som nemal pochopu! Ale dneska, mladý muž, spýtaj sa ma na čo chceš, všetko chápem: aj svetské knižky, aj sväté, aj všetlíjaké modlitby a katekizmu. Aj žijem podľa Písma... Ľuďom neblížim, telo si držím v čistote a poctivosti, zachovávam pôsty, jem v náležitý čas. Sú takí, čo majú v živote akurát jednu radosť, a tou je vodka a obžerstvo, ale ja, keď mám čas, sadnem si pekne do kúta a čítam knižku. Čítam a len plačem a plačem...

– A prečo plačeš?

– Keď tam píšu také smutné veci! Sú knižky, že za ne dáš päťák, ale plačeš a nariekaš pri nich prenesmiernе.

– A tvoj otec nežije? – pýta sa Ptacha.

– Neviem, mladý muž. Nepoznám svojho otca, taká je pravda. Ja si o sebe tak myslím, že ma mamka mali ako nezákonné dieťa. Moja mamka celý svoj život žili pri pánoch a nechceli ísť za mužíka...

– A tak natrafila na pána, – uškrnie sa Ptacha.

– Neuchránili si česť, to hej. Boli nábožná, bohabojná, ale panenstvo si neustrážili. Je to hriech, pravdaže, veľký hriech, škoda reči, ale možno mám zato v sebe panskú krv. Možno som mužík len rodom, ale vlastne som urodzený pán.

Toto všetko „urodzený pán“ hovorí tichým, sladkastým tenorom, mraští pritom veľmi nízke čelo a červeným premrznutým noštekou vydáva vrážgavé zvuky. Ptacha počúva, začudovane naňho zboka pozerá a neprestajne krčí plecami.

Keď strážcovia a tulák prešli asi tak šesť vierst, sadnú si na kopček, aby si oddýchli.

– Ešte aj pes si pamätá svoje meno, – šomre Ptacha. – Ja sa volám Andriuška, on Nikandr, každý človek má svoje sväté meno a nijako ho nemôže zabudnúť! Nijako!

– Načo komu treba vedieť moje meno? – vzdychne si tulák a päšťou si podprie líce. – A čo z toho budem mať ja? Keby mi radšej dovolili ísť, kam chcem, ináč to bude ešte horšie ako teraz. Ja, bratia moji pravoslávni, poznám zákon. Teraz som tulák bez mena a bez domova, nuž najviac ak ma pošlú na východnú Sibír a dajú mi tridsať alebo štyridsať rán korbáčom, ale keď im poviem svoje meno, tak zasa pôjdem na nútené práce. Ja to viem!

– Vari si už bol na nútených prácach?

– Bol som, priateľko. Štyri roky som chodil s oholenou hlavou a v reťaziach.

– A za čo?

– Za vraždu, dobrý človek! Keď som bol ešte chlapec, mohol som mať tak osemnásť rokov, moja mamka pánovi nechťiačky namiesto sódy a kyseliny nasypali do pohára arzén. V komore bolo plno všelijakých škatuliek, ľahko sa dalo pomýliť...

Tulák si vzdychne, pokýva hlavou a povie:

– Boli bohabojná, ale kto ho vie, druhému do duše nevidíš! Možno to urobili nechťiačky, a možno nemohli v srdci zniesť krivdu, že sa pán zblížil s novou slúžkou... Možno mu to nasypali náročky, Boh vie! Ja som bol vtedy malý a nie všetko som chápal... Teraz si spomínam, že pán naozaj mal druhú súdožnicu a mamka sa veľmi hnevali. Hádám aj dva roky nás potom súdili... Mamku odsúdili na nútené práce na dvadsať rokov a mňa, že som bol ešte decko, iba na sedem.

– A teba prečo?

– Ako pomáhača. To ja som pánovi priniesol ten pohár. Vždy sme to tak robili: mamka pripravili sódu a ja som ju priniesol. Ale, bračekovia, to všetko vám hovorím ako kresťan, ako pred Bohom, nikomu to nevravte...

– Veď nás sa ani nikto pýtať nebude, – vraví Ptacha. – Takže ty si teda ušiel z nútených prác?

– Tak je, priateľko. Ušli sme štrnásti. Chvála pánu Bohu, ľudia utekali a aj mňa zobrali so sebou. Teraz, mladý muž, sám spravidlo posúď, či nemám príčinu tajiť, kto som, čo som. Veď ma zasa pošlú na nútené práce! A čo som ja za zločinec? Ja som človek háklivý, chorľavý, rád spím i jem, kde je čisto. Keď sa modlím k Bohu, mám rád, keď svieti večné svetlo alebo sviečka, a nech

naokolo nie je hluk. Keď sa klaniam po zem, aby dlážka nebola zašpinená a opl'uvaná. A za mamku sa klaniam štyridsaťkrát ráno aj večer.

Tulák si zloží čiapku a prežehná sa.

– Na východnú Sibír nech si ma pošlú, – hovorí, – toho sa nebojím!

– A čo, to je lepšie?

– To je niečo celkom iné! Na nútených prácach si ako rak v košíku: je tam tesno, stisk, tlačnica, nedá sa ani nadýchnuť – hotoťové peklo, také peklo, že až Bože uchovaj! Si lotor, nuž sa k tebe správajú ako k lotrovi, horšie ako k psovi. Nemôžeš sa ani najesť, ani vyspať, ani sa k Bohu pomodliť. Ale vo vyhnanstve je to iné. Tam sa najsamprv zapíšem do občiny, tak ako ostatní. Podľa zákona mi vrchnosť musí dať kúsok zeme... tak veru! Vraví, že zem je tam odpoly darmo, ako sneh: ber si, koľko len chceš! Dajú mi, mladý muž, zem aj na oranie, aj na sad, aj na bývanie... A budem ako ostatní ľudia orať, siať, začnem chovať statok aj všeličo iné, včely, ovce, psy... Aj sibírskeho kocúra, aby mi myši a potkany všetok majetok nepožrali... Postavím si zrub, bračekovia, nakúpim ikony... A ak Boh dá, ožením sa a budem mať detičky.

Tulák si mrmle a nepozera na poslucháčov, ale kamsi nabok. Jeho sny sú naivné, ale on ich vyslovuje tak úprimne, od srdca, že im ťažko neveriť. Tulákové malé ústa sa skrívili v úsmeve a celá tvár, aj oči a malý nos, mu znehybneli a zmeraveli v blaženom očakávaní vzdialeného šťastia. Jeho sprievodcovia ho počúvajú a pazerajú naňho vážne, dokonca so súcitom. Aj oni tomu veria.

– Nebojím sa Sibíri, – ďalej mrmle tulák. – Sibír, to je to isté Rusko, ten istý Boh aj cár, čo aj tu, aj tam ľudia hovoria pravoslávnym jazykom ako my dvaja. Akurát je tam väčšia sloboda a ľudia tam žijú bohatšie. Všetko je tam lepšie. Tak napríklad tamojšie rieky sú omnoho lepšie ako tuťajšie! Rýb a kadejakej zveriny je tam neúrekom! A pre mňa je, bračekovia, najväčšia radosť, keď môžem chytať ryby. Ani jest' nemusím, len keď si môžem posedieť s udicou. Veru hej. Chytám ich aj na udicu, aj na vidlicu, kladiem aj vrše, a keď idú ľady, chytám podberákom. Ja nemám dosť sily, aby som lovil podberákom, tak si za päták vždy najmem mužíka. Bože, to je taká radosť! Keď chytiš mieňa alebo dajakého jalca, to je, akoby si stretol rodného brata. A len si predstav, na každú rybu je iný figel': jednu chytáš na živú rybku, druhú na dážd'ovky, tretiu na žabu alebo kobyľku. No a v tom všetkom sa treba vyznať! Tak napríklad mieň. Mieň nie je vyberavá ryba, chňapne aj po pichľavke, šťuka má rada hrúzy a boleň motýle.

A keď chytáš jalca v nejakej bystrej vode, väčšej radosti niet. Popustiš vlasce bez závažia tak na desať siah, s motýľom alebo chrústom, tak aby návnada plávala hore, stojíš vo vode bez nohavíc, púšťáš návnadu po prúde a jalec – šklb! No a tu už sa treba snažiť, aby paskuda jalec tú návnadu neodtrhol. Len čo ti šklbne vlascom, už aj zasekávajú, nečakaj ani chvíľu. Ja som sa v živote nachytil toľko rýb že až! Keď sme utekali, ostatní väzni spali v lese, ale ja som nemohol spať, ťahalo ma k rieke. A rieky sú tam široké, rýchle, brehy majú strmé až strach! A na tých brehoch sú všade husté lesy. Stromy sú tam také, že pozrieš hore na vršok a zakrúti sa ti hlava. Keby to bolo podľa tuťajších cien, každá borovica by stála aj desať rubľov.

V chaotickom návale snenia, umeleckých obrazov minulosti a sladkej vidiny šťastia tulák akoby si šepkal sám so sebou. Z tváre mu neschádza prihlúply, blažený úsmev. Strážcovia mlčia. Zamyšleli sa a sklonili hlavy. V jesennom tichu, keď sa studená, nevlúdna hmla zo zeme rozprestrie po duši, keď ako múry väzenia stojí človeku pred očami a ukazuje mu ohraničenosť jeho vôle, vtedy sa sladko premýšľa o širokých, bystrých riekach s rozľahlými strmými brehmi, o nepreniknuteľných lesoch a nekonečných stepiach. Fantázia pomaly a pokojne vykresľuje, ako sa za včasného rána, keď z oblohy ešte nezmizla červená svitanie, ľudoprázdny strmý brehom ako malá škvrnka prediera človek; prastaré vysokánske rovné borovice, týčiace sa ako terasy po oboch stranách potoka, prísne pozerajú na slobodného človeka a nevlúdne vrčia; korene, obrovské kamene a pichľavé kry sa mu stavajú do cesty, ale on má mocné telo a bodrého ducha, nebojí sa ani borovic, ani kameňov, ani svojej osamelosti, ani dunivej ozveny, opakujúcej každý jeho krok.

Strážcovia si v duchu maľujú obrázky slobodného života, aký nikde nežili; možno si nejasne spomínajú na čosi, o čom kedysi dávno počuli, alebo majú predstavy o slobodnom živote v krvi po svojich dávných slobodných predkoch, ktovie!

Prvý preruší mlčanie Nikandr Sapozhnikov, ktorý doteraz nepreriekol ani slovo. Nevedno, či začal tulákovi závidieť jeho iluzórne šťastie, alebo kdesi vnútri pocítil, že sny o šťastí nejdú dokopy so sivou hmlou a čiernohnedým blatom, iba tvrdo pozrie na tuláka a povie:

– No dobre, no, všetko je to pekné, lenže ty do tých slobodných krajov nikdy nedôjdeš. Kdeže! Prejdeš takých tristo vierst a vypustiš dušu. Len sa pozri, aký si cintľavý! Prešiel si iba šesť vierst a nevládzeš s dychom!

Tulák pomaly otočí hlavu k Nikandrovi a blažený úsmev sa mu stratí z tváre. Pozrie vystrašene a previnilo na jeho dôstojnú tvár, zrejme si na čosi spomenie a prikývne. Znova zavládne mlčanie... Všetci traja rozmýšľajú. Strážcovia si namáhajú mozog, aby predstavivosťou obsiahli to, čo si dokáže predstaviť iba ak Boh – tú strašnú šíravu, ktorá ich delí od slobodných krajov. Tulákovi sa v hlave roja obrazy, jasné, zreteľné a strašnejšie než tá šírava. Pred očami sa mu živo vynárajú súdne ťahanice, prechodné väzenia a trestné tábory, trestanecké bárky, únavné zastávky počas cesty, mrazivé zimy, choroby, úmrtia spoluväzňov...

Tulák previnilo žmurká, rukávom si utrie čelo, na ktorom mu vystupujú drobné kvapky, a odfúkne, akoby práve vyskočil z dobre vykúreného kúpeľa, potom si utrie čelo druhým rukávom a bojazlivo sa poobzerá.

– Namojpravdu, že nedôjdeš! – súhlasí Ptacha. – Koľko ty už toho nachodíš! Pozri na seba: si len kosť a koža! Zomrieš, kamarát!

– Veruže zomrie! Kdeže ten dôjde! – vraví Nikandr. – Už aj teraz ho dajú do špitála... Naisto!

Tulák bez domova a bez mena sa s hrôzou díva na prísne a bezcitné tváre svojich zlovestných sprievodcov a s vytreštenými očami sa rýchlo prežehná, ani si nezloží čiapku... Celý sa chveje, potriasa hlavou a začne sa skrúcať ako húsenica, na ktorú ktosi stúpil...

– No, treba ísť, – povie Nikandr a vstane. – Už sme si oddýchli!

O chvíľu už pútnici kráčajú po blatistej ceste. Tulák je ešte zhrbenejší a ruky zasunul ešte hlbšie do rukávov. Ptacha mlčí.

BANÁLNA HISTORKA

Bolo slnečné augustové poludnie, keď som sa s jedným schudobeným ruským kniežaťom doviezol k obrovskému, takzvanému Šabel'skému boru, kde sme chceli pohľadať jariabky. Tento môj knieža si vzhľadom na svoju úlohu v tomto príbehu zasluhuje, aby som ho podrobne opísal. Je to vysoký, driečny brunet, ešte nie starý, no už dosť unavený životom, s dlhými fúzmi, aké nosia policajní náčelníci, s čiernymi vypúlenými očami a s maniermi vojaka vo výslužbe. Je to obmedzený človek s aziatskou náturou, ale čestný a priamy, žiadny náruživý duelant, švihák ani flamender – a to sú prednosti, pre ktoré si u okolia vyslúžil diplom za nevýraznosť a bezvýznamnosť. Ľudia ho nemali radi (v okrese ho nevolali inak ako „najjasnejší trubiroh“), ale mne osobne bol tento knieža mimoriadne sympatický sústavnými pohromami a neúspechmi, z ktorých pozostával celý jeho život. Predovšetkým bol chudobný. Karty nehral, neflámoval, nepodnikal, do ničoho nestrkal nos a stále mlčal, no akosi sa mu podarilo prehajdákať tridsať či štyridsaťtisíc, ktoré mu zostali po otcovi. Len Boh vie, kam sa tie peniaze podeli; ja viem len toľko, že veľa rozkradli správcovia, šafári a dokonca aj lokaji, keďže na nich nikto nedozeral, veľa šlo na pôžičky, milodary a zábezpeky. Len málo statkárov v okrese mu nebolo dlžných. Požičal každému, kto ho poprosil, ani nie tak z dobroty alebo dôverčivosti, ale skôr z predstieraného džentlmenstva, akože: tu máš, nech vieš, aký som vzorný! Zoznámil som sa s ním, keď už bol aj on sám po uši v dlhoch, okúsil chuť záložných listov a zamotal sa tak, že sa z toho už nedalo vymotať. Boli dni, keď neobedoval a chodil s prázdnu tabatierkou, ale vždy bol čistý, oblečený podľa najnovšej módy a šírila sa od neho intenzívna vôňa ylang-ylangu.

Druhým nešťastím kniežaťa bola jeho úplná osamelosť. Nebol ženatý, nemal príbuzných ani priateľov. Mĺkva, uzavretá povaha a vzornosť, ktorá vystupovala do popredia o to výraznejšie, o čo väčšmi sa knieža usiloval skryť svoju chudobu, mu nedovolili sa s niekým zbližiť. Na romániky bol ťažkopádny, suchopárny a odmeraný, vzťahy so ženami mal teda zriedka...

Keď sme s týmto kniežaťom došli k lesu, zosadli sme z bričky a vydali sa po úzkom lesnom chodníku ukrytom v tieni obrovských listov papradia. Neprešli sme však ani sto krokov, keď spoza mlaďej, asi meter vysokej smrečiny vyšiel, akoby spod zeme vyrástol, vysoký, neduživý človek s pretiahnutou oválnou tvárou v ošúchanom saku, slamenom klobúku a lakovaných čizmách s ohrnutými

manžetami. Neznámy mal v jednej ruke košík s hubami, druhou sa veselo pohrával so šestákovou retiazkou na veste. Keď nás zbadať, prišiel do pomykova, opravil si vestu, zdvorilo si odkašľal a milo sa usmial, akoby bol veľmi rád, že vidí takých dobrých ľudí, ako sme my. Potom celkom nečakane podišiel k nám, pričom šuchtal po tráve svojimi dlhými nohami, prehýbal sa z boka na bok a celý čas sa milo usmieval, nadvihol klobúk a povedal sladkým hlasom, v ktorom zaznievali intonácie zavýjajúceho psa:

– E-e-e... páni, aj keď veľmi nerád, ale musím vás upozorniť, že poľovať v tomto lese je zakázané. Prepáčte, že sa opovažujem vás obťažovať, keď sa nepoznáme, ale... dovoľte mi predstaviť sa: som Grontovskij, hlavný úradník pre veci ekonomické u pani Kandurinovej.

– Teší nás, ale prečo sa tu nesmie poľovať?

– Tak si to praje majiteľka tohto lesa.

Vymenili sme si s kniežaťom pohľady. Chvíľu sme mlčali. Knieža stál a zamyslene pozeral pod nohy na veľkú muchotrávku, ktorú ktosi zrazil palicou. Grontovskij sa ďalej milo usmieval. Celá tvár mu požmurkávala, bola sladká ako med a zdalo sa, že ešte aj retiazka na veste sa usmieva a pokúša sa oslniť nás svojou diskretnosťou. Vzduchom na spôsob tichého anjela preleteli rozpaky: všetci traja sme sa cítili trápne.

– Nezmysel! – povedal som. – Iba minulý týždeň som tu poľoval!

– To je dosť možné! – zachichotal sa cez zuby Grontovskij. – Fakticky tu poľujú všetci, aj napriek zákazu, ale keďže som vás tu stretol, je mojou povinnosťou... svätým poslaním vás na to upozorniť. Ja som len podriadený. Keby to bol môj les, dávam vám čestné Grontovského slovo, že by som nestál v ceste vašej príjemnej zábave. Ale kto za to môže, že Grontovskij je podriadený?

Vyhúknutý exemplár si vzdychol a pokrčil plecami. Ja som sa s ním začal hádať, rozčuľovať sa a argumentovať, ale čím hlasnejšie a presvedčivejšie som rozprával, tým úlisnejšia a cukrovejšia bola Grontovského tvár. Vedomie istej moci nad nami mu očividne spôsobovalo nesmierny pôžitok. Vyžíval sa vo svojom blahosklonnom tóne, milote, vystupovaní a mimoriadne precítene vyslovoval svoje zvučné priezvisko, ktoré mal zrejme veľmi rád. Ako tak pred nami stál, bol viac než vo svojom živle. Ale súdiac podľa toho, ako chvíľami po očku, rozpačito pokukoval po svojom košíku, len jedno mu kazilo náladu – tie huby, babská, sedliacka próza, ktorá diskreditovala jeho vznešenosť.

– Hádam sa teraz nevrátíme domov?! – povedal som. – Trepali sme sa sem pätnásť vierst!

– Čo sa dá robiť! – vzdychol si Grontovskij. – Aj keby ste ráčili prejsť nie pätnásť, ale stotisíc vierst, aj keby sem prišiel hoci aj kráľ z Ameriky alebo nejakej inej ďalekej krajiny, aj vtedy by som považoval za svoju povinnosť... takpovediac, za sväté poslanie...

– Tento les patrí Nadežde Ľvovne? – spýtal sa knieža.

– Áno, prosím, Nadežde Ľvovne...

– Je teraz doma?

– Áno... Viete čo, zájdite k nej – je to odtiaľto pol versty, viac nie – ak vám ona dá ceduľku, tak potom ja... pochopiteľne! Chacha... chi-chi!

– To by šlo, – súhlasil som. – Ísť k nej je oveľa bližšie, ako vrátiť sa domov... Zájdite k nej, Sergej Ivanyč, – poprosil som knieža. – Vy sa s ňou poznáte.

Knieža, ktorý celý čas pozeral na zničenú muchotrávku, ku mne zdvihol oči, porozmýšľal a povedal:

– Kedysi som sa s ňou poznal, ale... nie je mi veľmi príjemné k nej ísť. A navyše som zle oblečený... Choďte vy, vy sa s ňou nepoznate... Tak to bude lepšie.

Súhlasil som. Nasadli sme do nekrytého koča a rozbehli sa po okraji lesa k šľachtickej usadlosti. S Nadeždou Ľvovnou Kandurinovou, rodenou Šabel'skou, som sa nepoznal, nikdy predtým som sa s ňou osobne nestretol a poznal som ju len z počutia. Vedel som, že je neskutočne bohatá, ako nikto v celej gubernii... Po smrti otca, statkára Šabel'ského, ktorého bola jedinou dcérou, jej zostalo niekoľko statkov, žrebčinec a veľa peňazí. Počul som, že napriek svojim dvadsiatim piatim či dvadsiatim šiestim rokom je nepekná, bezfarebná a bezvýznamná ako všetky ostatné obyčajné paničky v okrese a vyčnieva spomedzi nich len svojím obrovským majetkom.

Vždy som mal pocit, že svoje bohatstvo si človek uvedomuje a že boháči musia mať akési osobité pocity, ktoré bedári nepoznajú. Často, keď som prechádzal okolo veľkého ovocného sadu Nadeždy Ľvovny, z ktorého sa dvíhal obrovský, ťažkopádny dom so vždy stiahnutými roletami, pomyslel som si: „Čo asi tá žena v tejto chvíli cíti? Je tam za tými roletami šťastie?“ a podobne. Raz som z diaľky videl, ako sa odkiaľsi viezla v šikovnom ľahkom otvorenom koči, poháňala pekného bieleho koňa a ja, hriešny človek, som jej nielenže závidel, ale som aj zistil, že v tom, ako sedí, v jej pohyboch je čosi osobité, čo v sebe nebohatí ľudia nemajú, tak ako tí, čo sú od prírody

podlízaví, dokážu z vonkajšieho vzhľadu ľudí majetnejších ako oni na prvý pohľad zistiť ich pôvod. Citový život Nadeždy Ľvovny som poznal len z klebiet. Po okrese sa hovorilo, že asi pred piatimi či šiestimi rokmi, ešte pred svadbou, ešte keď žil jej otec, bola vášnivo zaľúbená do kniežaťa Sergeja Ivanoviča, ktorý sa teraz so mnou viezol v koči. Knieža rád chodil za starým pánom a neraz celé dni trávil uňho v biliardovej izbe, kde neúnavne hral pyramídu, až ho boleli ruky a nohy, ale pol roka pred starcovou smrťou zrazu k Šabel'ským prestal chodiť. Takýto prudký obrat vo vzťahoch okresní klebetníci, keďže nemajú podložené fakty, vysvetľujú rôzne. Jedni tvrdia, že knieža si vraj všimol city nepeknej Nadenky a nedokázal ich opätovať, a tak ako slušný človek považoval za povinnosť ukončiť svoje návštevy; druhí tvrdia, že keď sa starký Šabel'skij dozvedel, čo suzuje jeho dcéru, navrhol chudobnému kniežaťu, aby sa s ňou oženil, a knieža, ktorý sa vo svojej obmedzenosti domnieval, že si Šabel'skij spolu s ním chce kúpiť aj jeho titul, sa rozhorčil, narozprával všelijaké hlúposti a so starkým sa pohneval. Ťažko povedať, koľko je na týchto nezmysloch pravdy a koľko klamstva, ale asi na tom niečo bude, pretože knieža sa rozhovorom o Nadežde Ľvovne vždy vyhýbal.

Ja len viem, že čoskoro po otcovej smrti sa Nadežda Ľvovna vydala na nejakého Kandurina, prišelca, kandidáta právnych vied, človeka nemajetného, ale prešibaného. Nevydala sa z lásky, ale dojatá láskou kandidáta právnych vied, ktorý, aspoň sa tak povára, vynikajúco hral zaľúbeného. V časoch, o ktorých tu rozprávam, žil jej manžel Kandurin z akéhosi dôvodu v Káhire a posielal odtiaľ svojmu priateľovi okresnému zástupcovi šľachty „zápisky z ciest“, a ona, obklopená všelijakými príživníkmi a darmožráčkami, sa za stiahnutými roletami nudila a krátila si jednotvárne dni drobnou filantropiou.

Po ceste do usadlosti sa knieža rozhovoril.

– Už tri dni som nebol doma, – povedal pološeptom a úkosom pritom pozeral na pohoniča. – Myslím, že som už dosť veľký, nie som trasorítka a nemám predsudky, ale aj tak nemôžem vystáť exekútorov. Keď vidím u seba v dome exekútora, hneď zblednem, trasím sa a dokonca dostávam kŕče do lýtok. Viete, Rogožin mi protestoval zmenku!

Knieža sa vôbec nezvykol sťažovať na zlé podmienky; pokiaľ šlo o chudobu, bol tajnostkársky, mimoriadne samofľúby a úzkostlivý, a tak ma tieto jeho slová prekvapili. Dlho pozeral na žlté rúbanisko, zohrievané slnkom, sprevádzal pohľadom dlhú reťaz žeriavov, vznášajúcich sa v nadoblačných výšinách, a potom obrátil tvár ku mne.

– A na šiesteho septembra musím mať pripravené peniaze pre banku... percentá za statok! – povedal už nahlas, bez ohľadu na kočiša. – Ale odkiaľ ich vezmem? A vôbec, milý môj priateľ, je to ťažký život! Riadne ťažký!

Knieža si prezrel kohútik svojej pušky, z akéhosi dôvodu ho ofúkol a začal očami hľadať žeriavy, ktoré stratil z dohľadu.

– Sergej Ivanyč, – spýtal som sa ho po minúte mlčania, – predstavte si, že by predali vašu Šatilovku, čo by ste potom robili?

– Ja? Neviem! Šatilovku neuchránim, to je nad slnko jasnejšie, ale také nešťastie si neviem ani len predstaviť. Nedokážem si seba predstaviť bez zaručeného kúska chleba. Čo budem robiť? Vzdelanie nemám takmer žiadne, fyzicky pracovať som ešte neskúšal, zamestnať sa – na to je už neskoro... A kde by som sa aj zamestnal? Kde by ma mohli potrebovať? Povedzme, že by nebolo až také ťažké zamestnať sa u nás na zemstve, ale ja... čertvie čo to je, taká akási malomyselnosť, ja nemám ani štipku odvahy. Zamestnám sa a stále budem mať pocit, že nie som na svojom mieste. Nie som idealista, ani utopista, ani nie som nejako zvlášť zásadový, pravdepodobne som len hlúpy a mechom udretý. Psychopat a zbabelec. V ničom nie som ako ostatní ľudia. Všetci ľudia sú ako ľudia, len ja som taký... akýsi... V stredu som stretol Nariagina. Poznáte ho – opitý, zanedbaný... dlhy neplatí, je prihlúply (knieža zmraštil tvár a pohodil hlavou)... otrasný chlap! Kolíše sa a hovorí mi: „Kandidujem za zmierovacieho sudcu!“ Samozrejme, že ho nezvolia, ale on sám verí, že sa na to hodí, myslí si, že na tú prácu stačí. Má aj odvalu, aj sebavedomie. Alebo prídem k nášmu vyšetrovateľovi. Ten človek dostáva dvestopäťdesiat rubľov mesačne, ale robotu nemá takmer žiadnu, celé dni chodí v spodnej bielizni z kúta do kúta, ale skúste sa ho spýtať – on je presvedčený, že si dobre robí svoju prácu, že si čestne plní svoju povinnosť. Ja by som to nemohol! Ja by som sa hanbil pozrieť pokladníkovi do očí.

V tej chvíli okolo nás na ryšavom koníkovi precválal Grontovskij. V ohybe ľavej ruky sa mu hojdal košík a v ňom nadskačkovali biele huby. Keď nás dohonil, vyceril zuby a pekne, ako starým známym, nám zamával.

– Chumaj! – precedil za ním knieža cez zuby. – Je až neuveriteľné, ako človeku niekedy príde zle, keď vidí spokojné tváre. Je to hlúpy, prízemný pocit, a možno to bude aj od hladu... Kde som to prestal? Aha, áno, zamestnanie... Hanbil by som sa dostávať mzdu, ale v podstate je to hlúpe. Keď na to pozrieme zo širokej, serióznej, tak ani teraz vlastne nežijem zo svojho. Lenže za to sa akosi nehanbím...

To bude asi zvyk... alebo neschopnosť reálne sa zamyslieť nad svojou situáciou... A situácia je to podľa všetkého príšerná!

Pozrel som, či sa knieža nestavia do pózy. No on mal tvár pokojnú a so smútkom v očiach sledoval pohyby ryšavého koňa cválajúceho preč, akoby spolu s ním cválalo preč aj jeho šťastie.

Očividne sa nachádzal v tom stave rozrušenosti a smútku, keď ženy ticho a bez príčiny plačú a muži zrazu cítia potrebu sťažovať sa na život, na seba, na Boha...

Keď som pri bráne usadlosti vystupoval z koča, knieža hovoril:

– Raz ma jeden človek chcel uraziť, a tak povedal, že mám tvár falošného hráča. Aj ja som si všimol, že falošní hráči sú väčšinou bruneti. Viete, zdá sa mi, že keby som sa aj narodil ako falošný hráč, do smrti by som zostal slušným človekom, pretože by som nemal dosť odvahy, aby som páchal zlo. Otvorene vám poviem, mal som v živote príležitosť zbohatnúť. Stačilo, aby som raz v živote zaklamal, aby som oklamal iba seba samého, a s jednou... a s jedným človekom, ktorý, a to viem, by mi odpustil moje klamstvo, by som si strčil do vrečka milión čistého zisku. Ale nedokázal som to! Nemal som na to guráž!

Od brány k domu bolo treba ísť cez lesík po dlhej ceste, rovnú ako pravítko, po oboch stranách lemovanej hustým zastrihnutým orgovánom. Dom bol taká ťažkopádna, nevkusná opacha s fasádou ako na divadle. Neohrabane čnel z húštiny zelene a bil do očí ako veľký balvan pohodený na zamatovej tráve. Pred hlavným vchodom mi vyšiel naproti tučný starý lokaj v zelenom fraku a veľkých strieborných okuliároch; ani ma neohlásil, len si opovrhlivo prezrel od hlavy po päty môj zaprášený zjav a zaviedol ma dovnútra. Keď som šiel hore po mäkkých schodoch, silno to tam voňalo po kaučuku a hore v predsieni ma obklopila atmosféra, typická len pre archívy, panské sídla a staré kupecké domy: akási vôňa niečoho dávnominulého, čo kedysi žilo a zomrelo a v izbách zanechalo svoju dušu. Z predsieni do salóna som prešiel cez tri či štyri izby. Vybavujú sa mi žiarivé jasnožlté dlážky, lustre omotané gázou, úzke pásikavé koberce, ktoré nevedli ako obyčajne rovno od jedných dverí k druhým, ale popri stenách, takže som v každej izbe musel, keďže som sa neodvážil svojimi hrubými zablatenými čižmami dotknúť svetlej dlážky, chodiť do štvoruholníka. V salóne, kam ma lokaj zaviedol, bol starobylý dedovský nábytok, zahalený do prítmnia a prikrytý bielymi povlakmi. Pozeral na človeka prísne ako starec a akoby z úcty k jeho pokoju tam nebolo počuť žiadne zvuky.

Ešte aj hodiny mlčali... Kňažná Tarakanovová v zlatom ráme asi zaspala a voda aj potkany pri jej nohách znehybneli z vôle čarovných síl. Denné svetlo, zo strachu, že naruší celkový pokoj, sa horko-ťažko predieralo pomedzi stiahnuté rolety a v bledých, ospalivých pásach dopadalo na mäkké koberce.

Prešli tri minúty a do salónu nehlučne vošla mohutná starena v čiernom s previazaným lícom. Uklonila sa mi a vytiahla rolety. V tej chvíli, zasiahnuté jasným svetlom, na obraze ožili potkany a voda, Tarakanovová sa prebudila, zamračená starci-kreslá prižmúрили oči.

– Pani prídu o chvíľu... – vzdychla starena, tiež zamračená.

Po niekoľkých minútach čakania som uvidel Nadeždu Ľvovnu. Ako prvé mi udrelo do očí, že naozaj nie je pekná: bola nízka, vychudnutá, prihrbená. Vlasy, husté, gaštanové, mala nádherné, tvár, jasná a inteligentná, jej dýchala mladosťou, oči mali múdry a jasný výraz, ale celú krásu hlavy narušali veľké, mäsité pery a príliš hranaté líce kosti.

Predstavil som sa a oboznámil som ju s dôvodom svojej návštevy.

– Naozaj neviem, čo mám robiť! – povedala zamyslene s úsmevom a spusteným zrakom. – Nechcela by som vám nevyhovieť, ale zároveň...

– Prosím! – poprosil som.

Nadežda Ľvovna na mňa pozrela a zasmiala sa. Aj ja som sa zasmial. Zrejme ju tešilo to isté, v čom sa vyžíval aj Grontovskij, teda právo povoľovať a zakazovať; a mne moja návšteva zrazu začala pripadať bizarná a zvláštna.

– Nerada by som narušala dávno zavedené pravidlá, – povedala Kandurinová. – Už šesť rokov je na našich pozemkoch zakázané poľovať. Nie! – rezolútne potriasla hlavou. – Prepáčte, ale musím vás sklamať. Ak to povolím vám, budem to musieť povoliť aj ostatným. A ja nemám rada nespravodlivosť. Buď všetkým, alebo nikomu.

– Škoda! – vzdychol som. – Som z toho smutný o to viac, že sme sem šli pätnásť vierst. Nie som tu sám, – dodal som. – Sme tu spolu s kniežaťom Sergejom Ivanyčom.

Meno kniežaťa som vyslovil bez akýchkoľvek bočných úmyslov, nevedli ma k tomu žiadne mimoriadne úvahy a ciele, jednoducho som sa preriekol bez rozmýšľania, z hlúposti. Keď Kandurinová začula známe meno, mykla sa a uprela na mňa dlhý pohľad. Všimol som si, ako jej zbledol nos.

– To je jedno... – povedala a spustila oči.